

ΑΠΟ ΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΠΑΘΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Όσες και όσοι αναζητείτε στο ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ όπου αναρτούμε τα ΜΑΘΗΜΑΤΑ αυτής της σειράς, γνωρίζετε ότι από το ΜΑΘΗΜΑ 64 (15-5-24) αρχίσαμε την μελέτη του πάθους της ΦΙΛΑΡΧΙΑΣ.

Στο ΜΑΘΗΜΑ 68 (19-11-24) είδαμε ότι στην τραγωδία του Αϊσχύλου (525-456 π. Χ.) «ΠΕΡΣΑΙ» το βάθος της ΦΙΛΑΡΧΙΑΣ έχει συλλογική έκφραση.

Παρόμοια συλλογική έκφραση επισημαίνουμε και στον Άγγλικό λαό, όπως βλέπουμε στον Έκατονταετή Πόλεμο που Άγγλοι βασιλείς διεξείχαν στο έδαφος της Γαλλίας (1337-1453).

Στο ΜΑΘΗΜΑ 74 (20-2-25) είδαμε τις πολεμικές επιχειρήσεις των Άγγλων βασιλέων ΕΡΡΙΚΟΥ Δ' και ΕΡΡΙΚΟΥ Ε' μέσα από τα ομώνυμα έργα του Σαίξπηρ (1564 – 1616).

Στο ΜΑΘΗΜΑ 75 (30-10-25) είδαμε τις πολεμικές επιχειρήσεις που διεξείχαν οι Άγγλοι κατά τον Έκατονταετή Πόλεμο με την Γαλλία (1337-1453). Έργο Σαίξπηρ (ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΕΡΡΙΚΟΣ ΣΤ' Πρώτο μέρος).

Παραθέτουμε το μεγαλύτερο μέρος από την ΕΙΣΑΓΩΓΗ στο έργο των μεταφραστών Βασίλη Ρώτα και Βούλας Δαμιανάκου.

Όπως στο Α' Μέρος το άνοιγμα της σκηνής σημαδεύεται με τον νεκρό του βασιλιά Ερρίκου του Πέμπτου, έτσι εδώ το άνοιγμα της σκηνής σημαδεύεται με τον ερχομό και το μπάσιμο στη σκηνή της νεόκοπης και νεοφερμένης βασίλισσας Μαργαρίτας, που ο ρόλος της, να κάνει με κάθε τρόπο το δικό της συνωμοτώντας και ρίχνοντας λάδι στη φωτιά των παθών, θα σταθεί μοιραίος στο τέλος και για τον ίδιο τον εαυτό της.

Ο αγγλικός θρόνος που με τις λαμπρές νίκες του Ερρίκου του Πέμπτου φαίνεται να 'χει εδραιωθεί, τώρα που 'λειψε εκείνος αρχίζει πάλι να συγκλονίζεται από τις συνωμοσίες και τις φιλοδοξίες των δουκών που 'χουν απαίτηση και ματιάζουν το στέμμα. Ο νέος βασιλιάς Ερρίκος, που ακόμη επιτροπεύεται, με τον ερχομό της χειραφετημένης Μαργαρίτας (ήδη απ' τη Γαλλία έχει στενές σχέσεις με τον Σάφοκ, πριν γνωρίσει τον βασιλέα σύζυγό της), μπαίνει ολότελα σε δεύτερη μοίρα, δε λογαριάζεται. Εκείνος που λογαριάζεται απ' όλους και που όπως φαίνεται έχει κερδίσει και την αγάπη και την εμπιστοσύνη του λαού, είναι ο λόρδος επίτροπος Χάμφρεϋ, δούκας του Γλόστερ. Αυτός με τη γνώση, τη σύνεση, την πίστη και την εντιμότητά του είναι η πιο γερή κολόνα στον θρόνο του Ερρίκου, γι' αυτό εναντίον του

ενώνονται όλοι, κι οι πιο μισητοί ανάμεσά τους εχθροί, όπως ο Σόμερσετ κι ο Γιορκ, ο Σάφοκ κι ο καρδινάλιος Μπωφόρ. Τα σχέδιά τους εξ' αντικειμένου βοηθάει και η ίδια η γυναίκα του, η λαίδη Χάμφρεϊ, που, μη βρίσκοντας τον άντρα της πρόθυμο συνεργό για τα φιλόδοξα σχέδιά της, καταφεύγει σε μάγισσες, με συνέπεια η ίδια να πιαστεί, να πομπευτεί ανοιχτά για προδοσία και να δολοφονηθεί. Εδώ, με παραμερισμένον τον νεαρό κι ανίσχυρο βασιλιά και με προεξάρχοντες τη βασίλισσα και τον Σάφοκ κι απόκοντα όλους τους άλλους, καρδινάλιο Μπωφόρ, Σόμερσετ, Γιορκ κλπ., ο ποιητής μας δείχνει πόσο απαίσιο είναι το πρόσωπο της αυθαίρετης εξουσίας, πόσο αδίσταχτο, θρασύ και αδιάντροπο το πνεύμα της. Μόνο με το δικαίωμα της αυθαίρετης εξουσίας τους κατηγορούν τον Γλόστερ όχι μόνο για εγκλήματα και πράξεις που δεν έκαμε, παρά τον κατηγορούν για πράξεις και εγκλήματα δικά τους. Τον κατηγορούν πως εξαιτίας του χάθηκε η Γαλλία, ίσα ίσα αυτοί που τη χαντάκωσαν και πρώτος ο Σάφοκ, που τη μοίρασε στους Γάλλους σαν καλός συμπέθερος.

Η αδυναμία του βασιλιά Ερρίκου να προστατέψει το δίκιο και να παίξει τον ρόλο του ως βασιλιάς κάνει πιο προσιτό τον θρόνο σε φιλόδοξους σαν τον Μπωφόρ, τον Σόμερσετ, τον Σάφοκ και τον Γιορκ. Οι συνθήκες για τον εμφύλιο πόλεμο έχουν πια ωριμάσει· η ανταρσία της Ιρλανδίας και η δολοφονία του Γλόστερ δίνει στρατό, μέσα και αφορμή στον Γιορκ, τον πιο αδίσταχτο απ' όλους, να ξεσηκώσει ανταρσία κατά του βασιλιά, πυροδοτώντας τη ματαιόδοξη φαντασία ενός άξεστου ρέμπελου Τζακ Κάδη, που ορμώντας σαν ξέφρενη τυφλή δύναμη λίγο έλειψε να συμπαρασύρει και βασιλιά και θρόνο, πριν κουντρίσει τέλος κάπου και συντριφτεί κι ο ίδιος.

Το έργο έχει βάρος και ωριμότητα, και, όχι σπάνιες, εκφράσεις σ' αυτό που τις συναντάμε στα πιο ώριμα έργα του ποιητή, όπως λ.χ. «Πώς γέρασες χωρίς να βάλεις γνώση;», μας θυμίζουν τα λόγια του Αηρ: «Δεν έπρεπε να γεράσεις προτού φρονιμέψεις». Κι ακόμη ο λόγος που λέει ο νεαρός γιος του Γιορκ, ο Ρίτσαρντ (ο μετέπειτα Ριχάρδος ο Γ'), στον νεαρό Κλίφορντ: «Στον ουρανό αν δε δειπνήσεις, σίγουρα στον Άδη» (πρβλ. Άμλετ, πρ. Δ', σκ. 3). Η τα λόγια που λέει ο βασιλιάς Ερρίκος όταν η Αγγλία συγκλονίζεται απ' τον εμφύλιο πόλεμο κι αυτός νιώθει ανήμπορος κι ανίκανος να κάμει κάτι για να τον αναχαιτίσει:

Υπήκοος δεν πόθησε να γίνει βασιλιάς
όσο ποθώ εγώ να γίνω υπήκοος.

Οι χαρακτήρες του έργου είναι καλοπλασμένοι και ολοκληρωμένοι: ο βασιλιάς Ερρίκος, άπειρος, καλοπροαίρετος, αδύνατος, είναι διαποτισμένος με κείνη τη θρησκευτικότητα, που εφοδιασμένος μ' αυτήν ο άνθρωπος, μάλιστα ο βασιλιάς, μπορεί εύκολα να μεταθέτει την ευθύνη του από πάνω του ψηλότερα και να τα ερμηνεύει όλα διά της άνωθεν αποκαλύψεως: έτσι, όταν ο Πέτρος, το τσιράκι, σκοτώνει στη μονομαχία τον αφέντη του Χόρνερ, ο Ερρίκος αποφαίνεται πως αυτός ήταν ο ένοχος.

Η βασίλισσα Μαργαρίτα είναι αυταρχική, φιλόδοξη και υπεροπτική. Δεν ανέχεται να βλέπει γύρω της όρθιες περηφάνιες και δε διστάζει να χαστουκίσει τη δούκισσα Γλόστερ, την πρώτη μετά απ' αυτήν κυρία της Αγγλίας. Επεμβαίνει ανοιχτά κι επηρεάζει τις αποφάσεις

που παίρνονται και πρωτοστατεί στο διώξιμο και τη δολοφονία του Γλόστερ, εξουδετερώνοντας την αντίδραση του βασιλιά.

Η λαίδη Χάμφρεϋ είναι επίσης φιλόδοξη, θέλει ν' ανέβει πιο ψηλά, θέλει να γίνει βασίλισσα. Σ' αυτό μοιάζει πολύ με τη λαίδη Μακμπέθ, όπως φανερώνουν κι οι στίχοι:

Δε μπορώ να πάω μπροστά,
ενόσω ο Γλόστερ έχει νου μικρό και ταπεινό.
Αν ήμουν άντρας, δούκας, κι από αίμα ο πιο στενός,
θα 'βγαζα αυτά τα ενοχλητικά εμπόδια απ' τη μέση
και θα 'στρωνά τον δρόμο μου πάνω στ' ακέφαλα κορμιά
[τους].

Τα σχέδιά της όμως αποτυχαίνουν και πιάνεται στα δίχτυα που της στήνουν οι εχθροί του Γλόστερ. Στο πόμπεμά της είναι θλιβερή, κι ακόμη πιο θλιβερός ο Γλόστερ που υποχρεώνεται να παρακολουθήσει το μαρτύριό της χωρίς να μπορεί να της συμπαρασταθεί.

Ο καρδινάλιος Μπωφόρ, ίσα ίσα την ώρα που έβαλε στο χέρι τον αρχιεχθρό του Χάμφρεϋ, ωσάν η δολοφονία του Γλόστερ να του 'κάτσε σαν μεγάλη μπουκιά στον λαιμό, ή ωσάν να στομάχιασε απ' αυτό η συνείδηση του, πεθαίνει με φοβερό μαρτύριο και αμετανόητος.

Ο Σάφοκ, διπρόσωπος, κύριος μοχλός στη μηχανή των δολοπλοκιών, με τη δολοφονία του Γλόστερ παρατραβάει το σκοινί, εξορίζεται και σκοτώνεται από πειρατές στην προσπάθειά του να διαφύγει στη Γαλλία.

Ο Σόλσμπερυ κι ο γιος του Ουόρικ, γενναίοι και τίμιοι, αλλά δυσανεστήμενοι με την πορεία των πραγμάτων, πατάνε τον όρκο τους στον βασιλιά και πάνε με τον Γιορκ, εξηγώντας με τους παρακάτω στίχους τη συμπεριφορά τους:

Είν' αμαρτία να ορκίζεσαι στην αμαρτία,
μα πιο μεγάλη να κρατάς όρκο αμαρτωλό.

Ο Σόμερσετ, απ' τους κυριότερους υποκινητές του εμφύλιου πολέμου και κύριος αντίπαλος του Γιορκ, σκοτώνεται απ' τον νεαρό Ρίτσαρντ, γιο του Γιορκ, τον μετέπειτα δούκα Γλόστερ και Ριχάρδο Γ'. Ο Ρίτσαρντ αυτός, που πρωτοεμφανίζεται στο έργο τούτο, με λόγια κι έργα του, «κι αν όχι ο λόγος μας, περνάνε τα σπαθιά μας», σημαδεύει την τροχιά που αρχίζει να διαγράφει.

Ο Γιορκ, ο έτερος και μεγαλύτερος υποκινητής του εμφύλιου πολέμου, απόκοτος, θρασύς και αδίσταχτος, «θα πατήσω στο κακό να φτάσω στο καλό», κι άλλο τόσο κρυψίνους, που καιροφυλαχτούσε χρόνια περιμένοντας την κατάλληλη στιγμή, όταν του αναθέτουν να καταστείλει την ανταρσία της Ιρλανδίας, αποφασίζει να δράσει για λογαριασμό του: «Τώρα, Γιορκ, ή ποτέ». Έτσι, με το τέλος του έργου τούτου έχει βγάλει απ' τη μέση πολλά εμπόδια και καλπάζει προς τον θρόνο σε τελική αναμέτρηση με τον βασιλιά.

Ο Κάδης, ωραίος, ολοκληρωμένος χαρακτήρας, δείχνει γραφικά και παραστατικά πόσο γρήγορα η εξουσία αλλάζει τα μυαλά των ανθρώπων και πώς ένας που μόλις είχε ξεσηκωθεί για ισότητα και δικαιοσύνη, ευθύς όταν ντύνεται εξουσία, του ανοίγει η όρεξη ίσα ίσα γι' αξιώματα (αφού το πίστεψε πως θα γινόταν και βασιλιάς), απολαβές και αμαρτίες, που για την κατάργησή τους είχε πάρει τα όπλα. Τόσο η εξουσία, δίχως καν να 'χει συναίσθηση, τον έχει μεθύσει, που σκοτώνει έναν δύστυχο σύντροφό του μόνο και μόνο γιατί δεν τον φώναξε με τον νέο του τίτλο που ο ίδιος τον έδωσε στον εαυτό του, ενώ σ' άλλον που τον 'κολάκεψε απαντάει: «Θα σου γίνει η χάρη μόνο και μόνο που μου είπες “την αφεντιά σου”». Αυτό θυμίζει τη στρίγγλα του παραμυθιού: «Αν δε μ' έλεγες σταυρομάννα, θα σ' έτρωγα».

Με τον Τζακ Κάδη και τους ρέμπελους συντρόφους του, πέρα και πάνω απ' τη ρεμούλα, τους φόνους, τη σύγχυση, την εύκολη μεταστροφή τους ανάμεσα Κλίφορντ (βασιλιά) και Κάδη και τανάπαλι, πέρα απ' την πρόληψη και το πηχτό μεσαιωνικό σκοτάδι της αμάθειας που βασίλευε στα μυαλά τους, εκείνη την εποχή (εποχή που έκαιγαν τον Τζορντάνο Μπρούνο) που έφτασε να ζητάνε την κεφαλήν επί πίνακι και να σκοτώνουν ανθρώπους μόνο και μόνο επειδή ήξεραν γράμματα, μιλούσαν γαλλικά ή λατινικά και ήθελαν να φτιάξουν σχολεία, ο ποιητής, με χρώματα ζωηρά και θερμά, παρουσιάζει την παιδικότητα και την άγια αφέλεια αυτών των απλών ανθρώπων.

ΝΙΚΟΣ ΤΣΙΡΩΝΗΣ

9 Δεκεμβρίου 2025